

MLL:n hyvin- vointikyselyn raportti vuosilta 2018–2020

Tiivistelmä

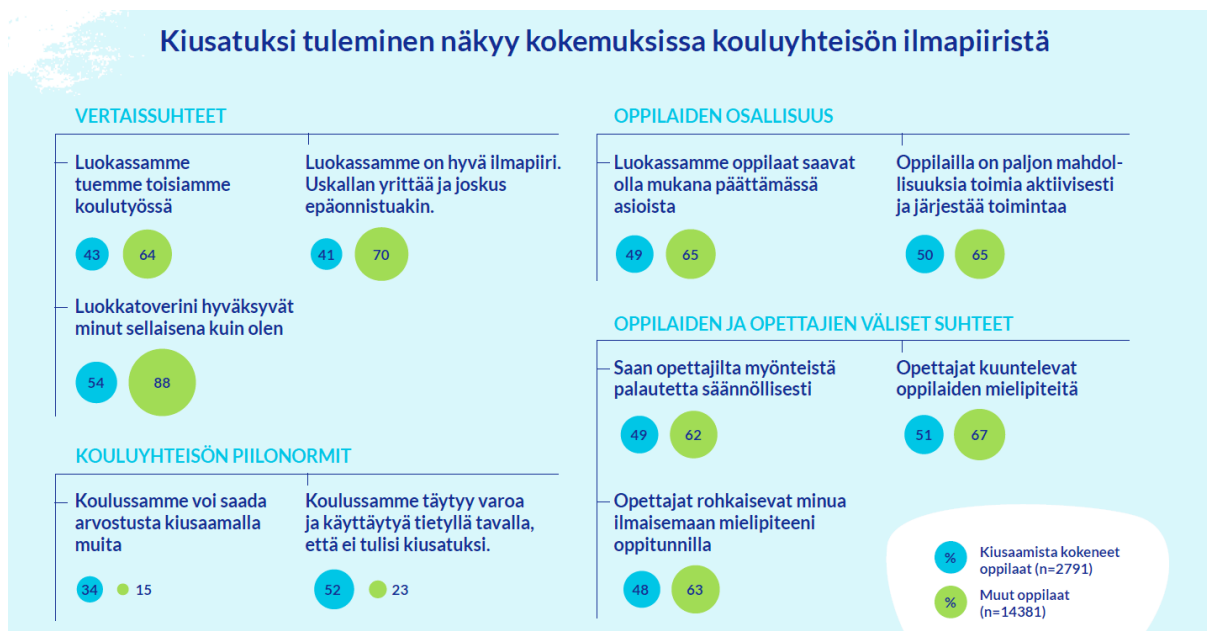
MLL:n Hyvinvointikyselyn raportti kaudelta 1.10.2018–31.12.2020.

Tavoite. Kyselyn tavoitteena on saada tietoa oppilaiden näkemyksistä 1) oppilaiden osallisuudesta koulussa, 2) opettajien ja oppilaiden välisistä suhteista ja 3) kiusaamisesta.

Osallistujat. Vastaukset on koottu kouluilta vuosina 2018–2020. Vastajamäärät tässä raportissa 17454 oppilasta, joista 4993 alakoululaista, 11719 yläkoululaista ja 696 toisen asteen opiskelijaa. Lisäksi tukioppilaille toteutettiin erillinen kysely, johon vastasi 539 tukioppilasta.

Analyysi. Vastauksia on tarkasteltu kouluasteittain (alakoulu, yläkoulu, toinen aste) sekä kiusaamisen ja yksinäisyyden kokemusten mukaisesti vastauksia ryhmitellen.

Keskeiset tulokset. Oppilaat haluavat koulussa vaikuttaa erityisesti 1) toimintakulttuuriin: moninaisuutta hyväksyvemmän ilmapiirin rakentamiseen, sääntöjen ja rangaistuksen selkeyteen, 2) käytännön asioihin, kuten kouluruokaan, aikatauluihin (koulun alkamisajat, kokeiden ruuhkautuminen ym.), 3) oppilaiden kokemaan kohteluun: kiusaamisen ja syrjinnän estämiseen ja avun saamisen helpottamiseen, 4) opetus- ja luokkatilanteiden turvallisuuteen, työrauhaan, tuntien sisältöön ja toteutustapoihin. Ne, jotka eivät halunneet vaikuttaa, kertoivat sen johtuvan siitä, että ei kiinnosta, ei usko siitä olevan hyötyä tai koska kokee kaiken olevan hyvin koulussa. Opettajien ja oppilaiden välisissä suhteissa oppilaat toivovat, että opettajat olisivat kiinnostuneita oppilaista, kysyisivät joskus kuulumisia, puuttuisivat aktiivisesti kiusaamiseen ja seuraisivat, että kiusaaminen oikeasti loppuu. Kiusaamista kokeneilla on myös muita huonommat kokemukset kaikilla kyselyssä tarkastelluilla osa-alueilla.

Tulosten hyödyntäminen. Tuloksia on hyödynnetty 1) koulujen oman kiusaamisen vastaisen työn sekä osallisuuskäytäntöjen kehittämisessä ja 2) MLL:n materiaalien ja koulutusten kehittämisessä.

Suosituksia kyselyn perusteella: 1) oppilaiden näkemyksiä koulun kehittämisestä kannattaa kysyä suunnitelmallisesti ja ottaa heitä mukaan kehittämään, 2) kiusaamiseen puuttumisen suunnitelma selkeäksi ja siitä tiedotettava niin, että oppilaat tietävät, kuka koulussa auttaa kiusaamistilanteessa, 3) myönteisen ilmapiirin rakentamiseen kannattaa panostaa ryhmäyttämällä oppilaita ja antamalla heille tilaisuuksia itse kehittää tekemistä, 4) kiinnitetään huomiota siihen, että ketään ei jätetä yksin, 5) varmistetaan, että aikuisia on riittävästi saatavilla esimerkiksi välitunti- ja ruokalatilanteissa, joissa monella on turvaton olo. Monet oppilaat toivovat, että aikuisten kanssa voisi myös jutella näissä epämuodollisemmissa tilanteissa. 6) Ohjattujen tilanteiden turvallista ilmapiiriä olisi edelleen vahvistettava. Luokkatilanteiden turvallisuudessa näyttää olevan edelleen kehittämistä, jotta väärille vastauksille ei naurettaisi, ryhmätöissä ei jätettäisi joitakuuta ulkopuolelle tai ilmapiiri ei muuttuisi sellaiseksi, että vain muutama oppilas vastaa tunnilla.

Sisällys

Tiivistelmä	1
Lukijalle	3
Lyhyesti osallisuuden edistämisestä ja kiusaamisen ehkäisemisestä	4
MLL:n Hyvinvointikyselyn tavoite ja toteuttaminen	6
Osallisuus ja koulun ilmapiiri.....	7
Mihin oppilaat haluavat vaikuttaa?	9
Miten oppilaat voivat rakentaa turvallista ilmapiiriä?.....	11
Oppilaiden ja opettajien väliset suhteet.....	12
Kiusaamisen ja yksinäisyyden kokemukset	14
Miten opettajat auttavat kiusaamista kokeneita?	15
Miten muut oppilaat auttavat kiusaamista kokeneita?.....	17
Huonot kokemukset kiusaamiseen puuttumisesta	21
Kirjallisuutta	23

Raportin käsikirjoitus ja lisätiedot:

Jenni Helenius, MLL / jenni.helenius@mll.fi

Julkaisija:

Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 28.1.2021

Infograafit:

Anu Tirkkonen

Kannen suunnittelu:

Nina Räisänen

Kannen kuva:

Antti Ranki

Infograafien suunnittelu ja tekstin kommentointi:

Sanna Seppänen

Tämä raportti on tuotettu STEA:n avustuksella.

Vinkki: MLL tukee osallisuutta ja myönteisen ilmapiirin kehittämistä tuki-, kummi- ja tutoroppilastoiminnan koulutusten ja materialien sekä Koulurauha-ohjelman avulla. Tutustu www.mll.fi/kouluille

Lukijalle

Hei opettaja, kiitos kun tutustut raporttiimme! Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL) hyvinvointikyselyn tehtävänä on tukea koulujen työtä osallisuuskäytäntöjen ja vuorovaikutuksen kehittämisessä sekä kiusaamisen ehkäisemisessä. Kysely on yksi tapa kartoittaa oppilaiden näkemyksiä koulun käytäntöjen kehittämistarpeista. Koulukohtaisia tuloksia on tarkoitus käydä läpi oppilaiden ja henkilökunnan kanssa.

Tämän, vuosien 2018–2020 aikana kertyneistä 17454 vastauksesta kootun raportin tarkoituksena puolestaan on tuottaa yleisemmin koulujen toimintakulttuurin kehittämistyön tueksi tietoa siitä, millaisia kokemuksia oppilailta on koulujensa ilmapiiristä, osallisuuskäytännöistä, vuorovaikutuksesta oppilaiden ja opettajien välillä sekä kiusaamisesta. Raportin alalukujen Pohdittavaksi -osioissa on muutama kysymys, josta kouluyhteisöissä olisi hyvä keskustella, ja joihin tämä raportti ei anna oikeita vastauksia.

Tuoreita valtakunnallisia ohjeistuksia. Opetushallitus julkaisi vuonna 2020 oppaan ”Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa”. Siinä kuvataan kiusaamisen vastaista työtä kouluissa kiusaamisen ennaltaehkäisyn ja puuttumisen näkökulmista ja annetaan käytännönläheisiä toimintaohjeita koulutuksen järjestäjille, rehtoreille, opettajille, opiskeluhoollon henkilöstölle, opiskelijoille sekä huoltajille. Opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi 26.1.2020 Toimenpideohjelman kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi varhaiskasvatuksessa kouluissa ja oppilaitoksissa. Siinä nostetaan esille laaja kirjo toimenpiteitä, joilla kiusaamiseen tulisi puuttua, esimerkiksi tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelua, koulun turvallisuuskulttuurin kehittämistä ja Ankkuri-toiminnan vahvistamista.

Oppilasnäkökulmaa kouluilmapiiristä. Pääsääntöisesti MLL:n hyvinvointikyselyn tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että useimmat oppilaat haluavat olla itsekin mukana rakentamassa turvallista ja myönteistä ilmapiiriä. Avovastauksissa he puhuvat siitä, että oppilaiden on tärkeää ymmärtää, että kaikki ovat erilaisia, mutta muiden pitää antaa olla rauhassa, ja että opettajien tulee kohdella oppilaita yhdenvertaisesti (nuorten sanoin ”tasa-arvoisesti”) ja puuttua kiusaamiseen ja ulkopuolelle jättämiseen.

- *”Lisätä yhteistyötoimintaa, jossa erilaiset nuoret voisivat tutustua ja huomata et, ”hei toihan onki ihan jees tyyppi” (tyttö, 9. lk)*
- *”Olla ystävällisiä, ottaa toiset huomioon ja puuttua kiusaamiseen.” (tyttö, 8. lk)*

Kuitenkin kysymyksiin ”Mitä oppilaiden / opettajien pitäisi tehdä, että koulussa ei kiusattaisi?” tulleiden avovastausten joukossa on muutamia kommentteja, joissa koetaan kiusaamisen olevan oikein, kunhan se kohdistuu henkilöihin, joihin omasta mielestä sen kuuluukin kohdistua, kuten:

- *”Ei mitään se on niitten oma vika, jos niitä kiusataan” (poika, 8. lk)*
- *”Ei mitään ei se mun vika oo et jotain kiusataan” (muu/ ei halua kertoa, 5. lk)*
- *”Jos ei olisi homoja tai vihervittuilijoita, ei olisi kiusaamista.” (poika, lukio)*
- *”Pitäisi tapella enemmän jotta heikot tietäisivät paikkansa. (poika 9. lk)*

Lisäksi, vaikka hyvin moni oppilas pohtii vastauksissaan, että kiusaajalla voi olla vaikeuksia, joihin hän tarvitsee apua, myös 70 vastaajaa ehdotti ratkaisuksi kiusaajan hakkaamista. Tällaiset asenteet tuottavat haasteita opettajille ja koulun henkilökunnalle sellaisen ilmapiirin rakentamisessa, jossa muita ei kohdella loukkaavasti. On tärkeää rohkaista puuttumaan kiusaamistilanteisiin kertomalla niistä aikuisille, vaikka kokisi paineita oppilasryhmässä.

Toivomme, että raportti herättää kouluissa keskusteluja kiusaamisen ehkäisemiseen ja siihen puuttumiseen liittyvien suunnitelmien kehittämisestä ja erityisesti kohtaamisten suuresta merkityksestä koulujen arjessa.

Tammikuussa 2021,

Jenni Helenius, kouluyhteistyön ja digitaalisen nuorisotyön päällikkö
Mannerheimin Lastensuojeluliitto

Lyhyesti osallisuudesta ja kiusaamisesta

Perusopetuksen lähtökohtina ovat lapsen ja nuoren edun ensisijaisuus, elämän ja ihmisoikeuksien kunnioitus sekä ihmisarvon loukkaamattomuus ja yhdenvertaisuus. Kuulluksi tuleminen, osallisuus ja mahdollisuus olla mukana yhteisön hyvinvoinnin rakentamisessa vahvistavat oppilaan kokemusta omasta merkityksestään. Kouluyhteisössä osallisuuden vahvistamisella ja kiusaamisen ehkäisemisellä on yhteys. Kouluterveyskyselyn perusteella 8.- ja 9.-luokkalaisten osallisuuden kokemus on sitä matalampi mitä useammin he tulivat kiusatuiksi tai mitä useammin he kiusasivat muita (Virrankari 2020).

Osallisuuden yhteydessä puhutaan vaikuttamisesta itselleen tärkeisiin asioihin yhteisössä. Tässä raportissa käytetään myös sosiaalipedagogista näkökulmaa, jossa osallisuuteen liittyvät kuuluminen yhteisöön, osallistuminen yhteisössä ja tunne yhteisöön kuulumisesta. (ks. Nivala & Rynänen 2013, 25–27.) Yksinäisyys ja kiusaaminen vähentävät osallisuuden kokemusta sekä kiusattujen että kiusaamiseen osallistuneiden osalta (Virrankari 2020). Osallisuuskäsitys on opetussuunnitelmien uudistuessa kehittynyt vuosikymmenten varrella niin, että kun aiemmin yksilö nähtiin enemmänkin normien välittäjänä, nykyisin oppilaiden osallisuus nähdään aktiivisena toimintana, tosin eräänlaisena osallisuuden harjoitteluna (Männistö ym. 2017).

Vuorovaikutusta ja yhdessä sovittuja käytäntöjä. Oppilaiden keskinäiseen vuorovaikutukseen vaikutetaan aikuisten ja oppilaiden yhteistyöllä. Selkeillä säännöillä jaetaan yhteistä ymmärrystä siitä, millainen muiden kohtelemine on toivottavaa ja mitä ei hyväksytä. Kiusaamista voidaan ehkäistä luomalla moninaisuutta arvostavaa ilmapiiriä ja yhdenvertaisuussuunnittelulla. Turvallisuutta rakentavat myös aktiivinen vuorovaikutus koulun aikuisten ja oppilaiden välillä sekä tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu. Ryhmäyttämistä ja oppilaiden tutustuttamista toisiinsa tarvitaan läpi lukuvuoden eri ryhmissä, joihin oppilaat osallistuvat.

Muiden oppilaiden antama tuki. Kiusaamista kokeneille oppilaille muiden oppilaiden avussa on merkittävää kokemus siitä, että toinen oppilas huomaa hänet ja välittää. Välittämisen ilmapiiriä on tärkeää herätellä ja vahvistaa. Koulun henkilökunnan on hyvä tehdä yhteistyötä esimerkiksi tukioppilaiden ja muiden osallisuusryhmien kanssa välittämisen ilmapiirin vahvistamisessa.

Kiusaaminen. Kansainvälisesti vakiintuneimman kiusaamisen määritelmän mukaan oppilasta on kiusattu, jos häneen kohdistuu toistuvasti epämiellyttäviä tai kivuliaita tekoja yhden tai useamman muun oppilaan taholta. Kiusaamisen nähdään olevan tarkoituksellista, toistuvaa ja valtaepätasapainoon perustuvaa, eikä kiusattu kykene puolustautumaan. (Olweus 1993; Olweus & Limber 2019, 36.) Kiusaaminen voi olla esimerkiksi haukkumista, tönimistä, ilkeitä tai vähätteleviä ilmeitä, ulkopuolelle jättämistä, juoruilua tai tavaroitten rikkomista. Kiusaamisessa on usein mukana useita ihmisiä: joku kiusaa toista, muut joko menevät mukaan kiusaamiseen, puolustavat kiusattua tai eivät tee mitään. **Syrjivää kiusaamista** on esimerkiksi ulkonäköön, sukupuoleen, ihonväriin, kieleen, etnisyyteen, perheeseen, vammaisuuteen vai uskontoon liittyvä kiusaaminen. **Häirintä** on esimerkiksi kommentteja toisen ulkonäöstä, tungettua, pelottelua, seksuaalista vihjailua, koskettelua tai muuta epämiellyttävää toimintaa, kuten nolaamista ja haukkumista muiden kuullen. Kiusaaminen haavoittaa. Moni kiusaamista kokenut tuntee ahdistusta, masennusta, häpeäntunteita ja toivottomuutta, jotka voivat vaikuttaa aikuisikään asti.

Oppilaat kokevat kouluissa myös monenlaista **loukkaavaa kohtelua**, jossa ei välttämättä ole kyse toistuvuudesta ja valtaepätasapainosta. Loukkaava kohtelu tarkoittaa satunnaisia ilkeitä puheita ja ilmeitä, ulkopuolelle jättämistä, jonossa ohittelua tai ilkeitä someviestejä. Jos loukkaavaan kohteluun ei puututa, se voi johtaa toistuvaan kiusaamiseen.

Väkivalta on tahallista voimankäyttöä tai sillä uhkaamista, joka kohdistuu toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään. Väkivalta voi johtaa esimerkiksi fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriytymiseen tai kuolemaan. Väkivalta voi olla myös henkistä, kuten alistamista, eristämistä tai kontrollointia.

Nettikiusaaminen on esimerkiksi ilkeitä kommentteja, kuvia, uhkauksia tai muuta toisen ihmisen nolaamista tai pelottelua sosiaalisessa mediassa, peleissä tai muualla netissä. Nettikiusaaminen voi olla myös tällaisen

haitallisen sisällön jakamista tai tykkäämistä, jolloin se leviää entistä laajemmalle. Nettikiusaamista tapahtuu myös kahdenvälisissä viesteissä, joita eivät aina näe muut kuin tekijä ja uhri.

Vihapuhe on viestintää, joka levittää tai lietsoo vihaa yhtä ihmistä tai ihmisryhmää vastaan: kirjoituksia, kuvia, symboleja, musiikkia, piirroksia ja elokuvia. Sananvapauteen ei kuulu, että voi loukata muiden ihmisten tai ihmisryhmien oikeuksia. Vihapuhe voi liittyä esimerkiksi ihonväriin, kansalliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen. Vihapuhetta ei ole erikseen mainittu Suomen laissa, mutta se voi täyttää erilaisten rikosten tunnusmerkkejä, kuten laitton uhkaus, kunnianloukkaus tai kiihottaminen kansanryhmää vastaan.

Kiusaaminen rikoksena. Kiusaamistapauksiin voi sisältyä rikokseksi luokiteltavia tekoja, kuten kunnianloukkaus, salakatselu tai -kuuntelu, yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen, identiteettivarkaus, pahoinpitely, vahingonteko, laitton uhkaus, vainoaminen, viestintärauhan rikkominen tai kotirauhan rikkominen. Alle 15-vuotias ei joudu rikosoikeudelliseen vastuuseen, mutta on vahingonkorvausvelvollinen. Lastensuojelu selvittää kiusanneiden tai väkivaltaan syyllistyneiden alaikäisten tilanteen

Kiusaaminen ei ole kiusatuksi tulleen syy. Kiusaamisen kohteeksi voi valikoitua kuka vain mistä tahansa muiden keksimästä syystä, ja silloin kiusaaminen voi tuottaa muille näennäistä yhteisöllisyyttä kiusatun kustannuksella. Siksi kiusaamistilanteiden silminnäkijöiden voi olla vaikea päättää, puolustaisivatko he kiusattua, nauraisivatko tai osoittaisivatko kiusaamiselle hiljaista hyväksyntää. Kiusaamistilanteessa otetut roolit eivät ole pysyviä. Joku, jota on joskus kiusattu, saattaa toisessa tilanteessa kiusata muita, tai kiusaamiseen osallistunut päätyä itse kiusatuksi. On tärkeää tarkastella jokainen kiusaamistilanne: mitä juuri tällä kertaa tapahtui ja kuinka kukin toimi. Oppilaasta voi tuntua vaikealta mennä kertomaan kiusaamisesta aikuiselle, jos on esimerkiksi itse aiemmin osallistunut kiusaamiseen. Aina tarvitaan ensimmäinen rohkea, joka ottaa asian puheeksi. Sen jälkeen muidenkin on helpompi sanoa, että eivät hyväksy kiusaamista. Koulussa tarvitaan kanavia, joiden kautta aratkin oppilaat uskaltavat kertoa aikuiselle kiusaamisesta. (ks. esim. Hamarus ym. 2013, Helenius 2021, Herkama 2012, Salmivalli 2010; 2014.)

Vinkkejä koulun kiusaamisen vastaisen työn suunnitelmien tueksi

Opetushallituksen Kiusaamisen vastainen työ oppilaitoksissa -opas (2020). Oppaassa, siihen liittyvissä huoneentauluissa ja diasarjassa on ajankohtaisia ohjeita kiusaamisen vastaisen työn suunnitelmien tekoon. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/kiusaamisen-vastainen-tyo-kouluissa-ja-oppilaitoksissa>

Kiva Koulu. Kiusaamisen vastainen toimenpideohjelma. www.kivakoulu.fi

Kiusaamisen ehkäisy. Opas tukioppilastoimintaan. Mannerheimin Lastensuojeluliitto (2021). Oppaassa ja tehtäväkorteissa on ideoita tukioppilaiden ja yhteisöllisen oppilashuollon yhteistyöhön, sekä tukioppilaiden valmentamiseen ohjaamaan ryhmäytyksiä ja keskusteluja kiusaamisesta. www.mll.fi/kouluille

Koulurauha-ohjelma on Mannerheimin Lastensuojeluliiton, Poliisihallituksen, Opetushallituksen, Folkhälsanin ja Suomen Vanhempainliiton yhteinen ohjelma, jonka tavoitteena on koulu yhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistäminen. Oppilaat suunnittelevat itse kiusaamista ehkäisevää toimintaa koko lukuvuodeksi. www.mll.fi/koulurauha

MLL:n Selviydytään kiusaamisesta -ryhmät. Ryhmiä MLL:n Järvi-Suomen piirin alueella vuodesta 2017 ja kaikille avoimena MLL:n Nuortennetissä huhtikuusta 2021 alkaen. www.mll.fi/selviydytaankiusaamisesta

MLL:n Hyvinvointikyselyn tavoite ja toteuttaminen

Vuosina 2018–2020 toteutetun Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL) Hyvinvointikyselyn tavoitteena oli saada tietoa oppilaiden näkemyksistä liittyen 1) oppilaiden osallisuuteen koulussa, 2) opettajien ja oppilaiden välisiin suhteisiin ja 3) kiusaamiseen. Kyselyn toteuttamismahdollisuudesta kerrottiin kouluille mm. MLL:n uutiskirjeissä, nettisivuilla sekä messuilla ja tapahtumissa.

Kyselyn valmisteluvaihe. Kysely perustui pääosin lomakkeelle, jonka suunnittelusta vastasivat Juuso Repo ja Eeva-Liisa Markkanen osana vuosina 2015–2016 toteutettua ”Youth Participation in Bullying Prevention - project” -Daphne-hanketta. Silloin vastaajia oli Suomesta noin 500, ja kysely tuotti mielenkiintoisia tuloksia oppilaiden kokemuksista kiusaamisen ehkäisemisestä ja osallisuudesta. Tässä kyselyssä tavoiteltiin laajempaa kohderyhmää ja kysymyksiä hiottiin tähän tarkoitukseen. Kyselylomake tehtiin Formsilla, josta analyysi toteutettiin Power BI -sovelluksen avulla.

Kyselyn toteuttaminen. Kukin koulu päätti, mille vuosiluokista 4.–9. kysely toteutettiin. Kysely tehtiin myös muutamassa toisen asteen oppilaitoksessa. Koulut tilasivat maksuttoman kyselyn linkin MLL:lta

- Kyselyn tilauslinkki kouluille: www.mll.fi/kyselypalvelut
- Oppilaille välitetty kyselylinkki: www.mll.fi/koulukysely
- Ohjeet kyselyiden käsittelemiseen oppilaiden kanssa: www.mll.fi/kyselyohjeet

Kouluissa oppilaat vastasivat kyselyyn luokissa mobiililaitteilla opettajan ohjauksessa. Vastaamiseen varattiin 15–30 minuuttia. Koulu sai vastaamista seuraavana päivänä online-raportin, jolla voi verrata oman koulun tuloksia muiden koulujen keskimääräisiin tuloksiin luokka-asteittain, sukupuolen mukaan ym. MLL tarjosi ohjeet tuloksista keskustelemiseen henkilökunnan ja oppilaiden kanssa niin, ettei yksittäisiä vastaajia voisi tunnistaa myöskään avovastauksista.

Eettisiä seikkoja. Opettajat valvoivat, että jokainen täytti kyselyn itsenäisesti eikä keskustellen. Data kertyi MLL:n Forms-lomakkeelle, josta yksittäistä vastaajaa ei voi tunnistaa. Tunnistettavuuden estämiseksi raportit annettiin koulun koko luokka-astetta koskevana (esim. tasolla ”7.-luokat”, ei ”7.A, 7.B, 7.C”).

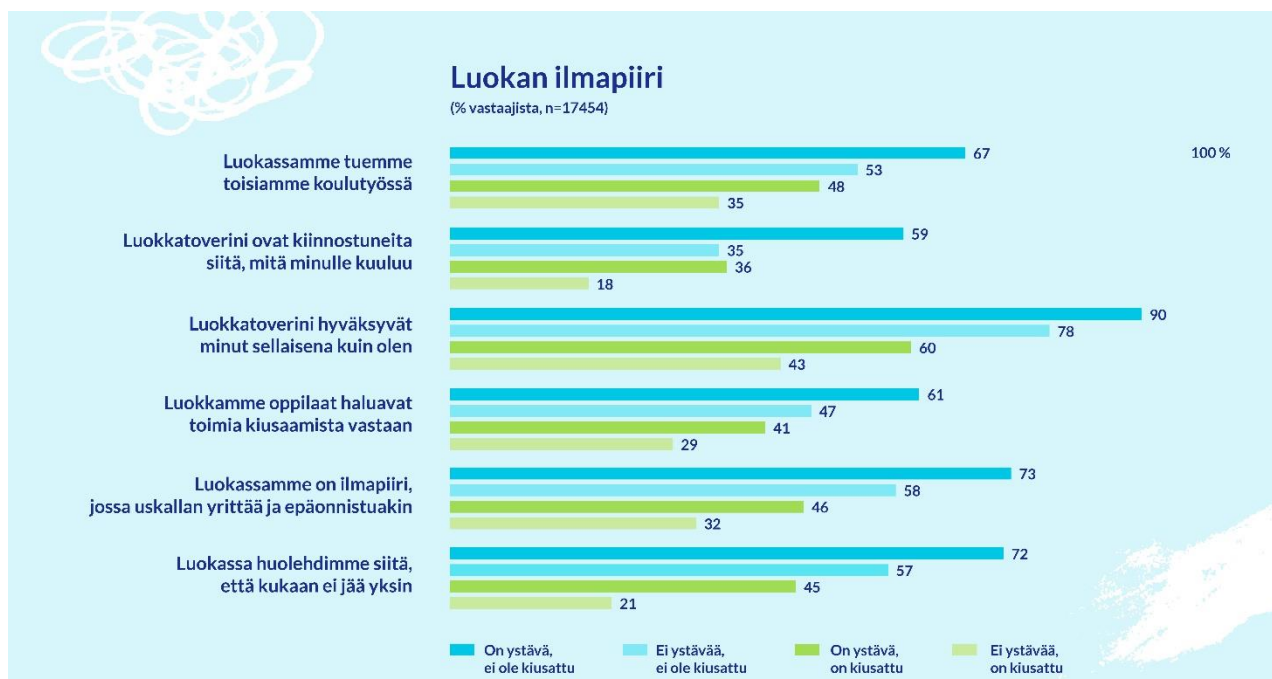
Kyselyyn osallistuneet. Kyselyyn vastasi raportointijaksolla yhteensä 17454 oppilasta, joista 4993 alakoululaista, 11719 yläkoululaista ja 696 toisen asteen opiskelijaa.

Datan tarkastaminen. Ennen tämän raportin analyysia data tarkastettiin. Tyhjät rivit poistettiin, koska Power BI laski ne vastaajiksi, mikä vaikutti prosenttilukuihin. Tyhjiä rivejä näyttää tulleen niin, että sama henkilö on yrittänyt vastata monta kertaa peräkkäin, mutta yhteys on katkennut kesken vastaamisen ja vastaaja on avannut kyselyn uudestaan. Vastausten yhteismäärässä (17454) ovat mukana kaikki vastaukset, joissa on kerrottu muutakin kuin vastaajan koulu, luokka-aste ja sukupuoli.

Osallisuus ja koulun ilmapiiri

Osallisuutta voidaan tarkastella monesta näkökulmasta. Usein puhutaan vaikuttamisen mahdollisuuksista, mutta tässä raportissa osallisuutta tarkastellaan myös kuulumisena yhteisöön, osallistumisena yhteisössä ja tunteena yhteisöön kuulumisesta (ks. Nivala & Ryyänen 2013, 25–27.) Turvallisessa kouluyhteisössä pääsee osallistumaan, mutta myös tuntee voivansa olla oma itsensä.

Ilmapiiri. Oman luokan ja opiskeluryhmien ilmapiiri vaikuttaa siihen, kuinka turvallinen olo koulussa on ja voiko oppilas kokea olevansa oma itsensä koulussa. Oppilaiden vastaukset ilmapiiriä koskeviin väittämiin osoittavat selvästi, että kiusatuksi tulleet arvioivat ilmapiirin huonommaksi kuin muut. Myös ne, joilla ei ole koulussa ystävää, kokevat ilmapiirin huonommaksi kuin ne, joilla on ystävä.

Kuvio 1. Kokemus luokan ilmapiiristä

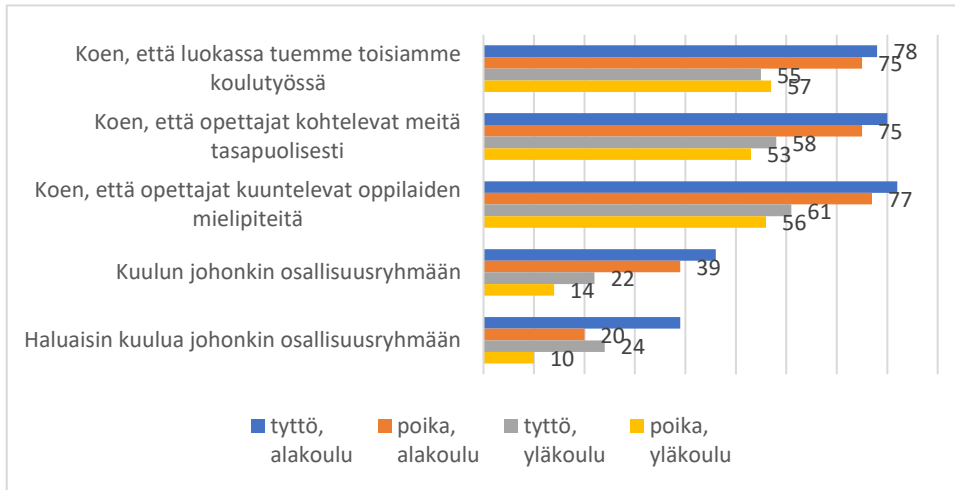
Tulokset kertovat siitä, että oppilaita kannattaa tutustuttaa toisiinsa. Jos joku tulee kiusatuksi tai jää ilman ystävää, aikuisilla on suuri merkitys. Kohdellaanko heitä aikuisten läsnä ollessa arvostavasti? Juttelevatko aikuiset heille ystävällisesti arjessa vai ohittavatko heidät? Koettavatko aikuiset tutustuttaa heitä muihin oppilaisiin? Keskustellaanko tilanteesta vanhempien kanssa?

Kyselyn avovastauksissa sadat nuoret korostivat, että koulussa jokaisen pitäisi voida olla oma itsensä. Se, että muut hyväksyisivät toisensa sellaisena kuin he ovat, vaatii ymmärrystä siitä, että on erilaisia ihmisiä, erilaisia kulttuurisia tapoja, erilaisia taitotasoja asioiden suhteen ja monenlaisella temperamentilla toimivia ihmisiä. Koulun yhteiset säännöt koskevat kuitenkin kaikkia, ja niiden sisällä oppilaiden tulisi voida kokea olevansa oma itsensä ja osa kouluyhteisöä.

Kaikista hyvinvointikyselyyn vastanneista

- 80 prosenttia kokee, että luokkatoverit hyväksyvät hänet sellaisena kuin hän on.
- 60 prosenttia sanoo, että hänen luokassaan on hyvä ilmapiiri ja että hän uskaltaa yrittää ja joskus epäonnistuakin ilman pelkoa nolatuksi tulemisesta.
- 60 prosenttia on sitä mieltä, että hänen luokassaan huolehditaan siitä, että kukaan ei jää yksin.
- 50 prosenttia uskoo, että hänen luokkansa oppilaat haluavat toimia kiusaamista vastaan.
- 50 prosenttia kertoo, että hänen luokkatoverinsa ovat kiinnostuneita siitä, mitä hänelle kuuluu.
- 20 prosenttia kokee, että joku voi saada koulussa arvostusta kiusaamalla muita.

Osallisuuskokemukset vaihtelevat myös kouluasteittain. Alakoululaiset kokevat pääsääntöisesti esimerkiksi oppilaiden tukevan toisiaan koulutyössä enemmän kuin yläkoululaiset. Opettajien koetaan alakoulussa useammin kuuntelevan oppilaiden mielipiteitä ja kohtelevan oppilaita tasapuolisesti kuin yläkoulussa. Myös sukupuolten välillä näkyy eroja niin, että tytöt arvioivat väittämät pääsääntöisesti myönteisemmin kuin pojat. Tytöistä poikia useammat toivovat mahdollisuutta kuulua johonkin osallisuusryhmään, kuten oppilaskuntaan, tukioppilaisiin, välituntiliikuttajiin tai muihin koulujen omiin ryhmiin.

Kuvio 2. Osallisuuden kokemuksia

Pohdittavaksi:

Ala- ja yläkoululaisten kokemukset

- Miksi alakoululaisista tuntuu useammin siltä, että oppilaat tukevat toisiaan koulutyössä, kuin yläkoululaisista?
- Liittyykö se luokanopettajajärjestelmään ja siihen, että toimitaan enemmän samoissa oppilasryhmissä? Vai voisiko kyse olla jostakin muusta, koska myös alakoululaiset opiskelevat useissa erilaisissa jakoryhmissä mm. valinnaisaineissa.
- Miksi myös kokemus tasapuolisesta kohtelusta ja oppilaiden mielipiteiden kuuntelemisesta laskee alakoulusta yläkouluun siirryttäessä?

Osallisuusryhmät

- Miksi tytöt ovat kiinnostuneempia osallisuusryhmistä kuin pojat?
- Tietävätkö oppilaat koulussanne riittävän hyvin, miten ja milloin oppilaskunnan hallitukseen tai tukioppilaaksi voi hakeutua? Jos teillä on muita osallisuusryhmiä, kuinka tiedotatte niihin hakeutumisesta?

Luokkatilanteet

- Miten opettaja voisi auttaa oppilaita kannustamaan toisiaan oppimisessa?
- Miten opettaja viestii, että luokassa jokainen voi yrittää eikä ole noloa epäonnistua?
- Miten opettaja voisi tukea sitä, että jokaisella olisi opiskeluryhmässä edes joku kavერი?
- Millaisista asioista oppilaalle syntyy koulussa tunne, että hänestä välitetään?

”Haluaisin, että oppilaista välitettäisiin enemmän ja että pääsisimme vaikuttamaan koulun asioihin. itse olen halunnut oppilaskuntaan siitä asti, kun se on ollut mahdollista mutta en ole ikinä päässyt. haluaisin myös mediaryhmään, mutta en tiedä, miten se toimii enkä uskalla kysyä, pääsenkö.” (tyttö, 7.lk)

Opetus- ja luokkatilanteisiin liittyviä toiveita oli paljon. Moni kertoi luokkatilanteiden rauhattomuudesta. Työrauhaa on vaikeaa saada, kun osa oppilaista sählää omiaan tai keskeyttää opetusta ja muita oppilaita.

Ryhmätyöt maininneista reilusti puolet toivoi, että opettajat jakaisivat ryhmät valmiiksi, koska muuten joku jätetään aina ulkopuolelle.

Toisaalta osa vastaajista toivoi voivansa itse valita ryhmänsä, koska ei halua joutua levottomaan ryhmään. Opettajalta toivottiin luokkatilanteisiin selkeitä ohjeita. Esimerkiksi puhelimien käyttäminen tunnilla muuhun kuin oppimistehtäviin nousi esiin useissa vastauksissa.

Oppilaat toivoivat, että opettajat puuttuvat siihen, että vain osa oppilaista uskaltaa vastata luokassa, että opettaja kysyisi ystävällisesti muiltakin. Moni on kokenut, että luokissa pilkataan väärin vastanneita, ja tämä huolestuttaa.

Osa oppilaista otti kantaa myös opetusmenetelmiin ja sisältöön. Moni kertoi toivovansa monipuolisia menetelmiä. Sisältöjen ja välineiden ajanmukaisuutta toivottiin myös. Läksyjä toivottiin olevan kohtuullinen määrä. Arviointikriteerit nousivat esille muutamassa vastauksessa huolena siitä, onko arviointi reilua.

En halua vaikuttaa. Osa oppilaista sanoi suoraan, että vaikuttaminen koulun asioihin ei kiinnosta. Perusteluna saattoi olla esimerkiksi se, että omista asioista huolehtimisessa on tarpeeksi tekemistä, että ei usko oppilaiden vaikuttamisesta olevan hyötyä tai kokee, että kaikki on hyvin koulussa.

Pohdittavaksi:

- Oppilailla oli paljon konkreettisia ideoita siitä, mihin käytännön asioihin he haluaisivat koulussa vaikuttaa. Miten koulussanne kysytään oppilaiden mielipiteitä esimerkiksi koulupäivän alkamisajasta, välitunneista, kouluruuasta tai puhelimen käytöstä koulupäivän aikana?
- Oletteko suunnitelleet koulunne tukioppilaiden tai muiden leikkien ohjaamisesta innostuneiden oppilaiden kanssa, voisivatko he säännöllisemmin ohjata välituntileikkejä? Moni oppilas pohtii, että jos on yksin välitunnilla, olisi helpompi mennä mukaan yhteisesti järjestettyihin leikkeihin tai muuhun tekemiseen.
- Moni oppilas toivoi välitunneille lisää valvontaa. He olivat huolissaan siitä, että osa oppilaista rikkoo sääntöjä tarkoituksella. Oletteko pohtineet, saisiko ainakin vilkkaimmille välitunneille lisää aikuisia jollakin järjestelyllä?
- Onko koulussanne kerrottu oppilaille, mihin he voi ottaa yhteyttä, jos tuntuu siltä, että henkilökunnan jäsen on kohdellut väärin? Löytyvätkö rehtorin, kuraattorin ja psykologin yhteystiedot riittävän helposti?
- Onko oppilaille kerrottu, miten toimia, jos on akuutti hätätilanne tai erityisen ahdistunut olo koulussa?

Miten oppilaat voivat rakentaa turvallista ilmapiiriä?

Kyselyn avokysymyksen ”Mitä oppilaiden pitäisi tehdä, jotta ketään ei kiusattaisi koulussa?” vastauksissa, joita tuli yli 11 000, painottuivat turvallisen ja moninaisuutta ymmärtävän ilmapiirin rakentaminen, kiusaamiseen puuttuminen ja huolehtiminen siitä, että ei itse kiusaa muita. Seuraavassa poimintoja vastauksista:

Ajatellaan itse

”Ei pitäisi muodostaa omaa mielipidettä huhujen/juorujen kautta. Jos kavერი ei pidä kyseisestä henkilöstä ei tarkoita sitä että se pitää olla myös oma mielipide.”

”Uskaltaa olla oma itsensä eikä käyttäytyä samalla tavalla kuin muut jotta ei tulisi kiusatuksi

Otetaan muut huomioon

”Kohdella toisiaan hyvin, ei loukata toisia, ei haasteta riita ilman syytä, otta kaikki mukaan ja jos näet että jotain ihmistä kiusataan puolusta häntä tai kerro siitä aikuiselle. älä ole hiljaa muuten olet hiljainen hyväksijä.”

”Tajuta se että kaikki mikä itseä ei loukkaa, voi loukata toista.”

”Panostaa yhteishengen ja siihen ettei kukaan jää yksin ja ole helppo kohde”

”Olisi jonkun muun parina kuin sen parhaan kaverein. Istuisi eri porukoissa ruokailussa.”

Puututaan kiusaamiseen

”Puhua kiusaajalle ja yrittää saada järkeä hänen päähänsä, vaikka se olisikin kavერი.”

”Pitäisi mennä väliin eikä nauraa vieressä.”

”Opettajille pitäisi kertoa jos näkee kiusaamista ,niin opettajat voisivat puuttua asiaan.”

Ei kiusata itse muita

”Yrittää käyttää aivoja! Miltä itsestä tuntuisi jos olisit kiusatun asemassa.”

”Jos on paha mieli ja haluaa purkaa sen niin kannattaa puhua siitä eikä purkaa sitä toisiin.”

”Ei peittää epävarmuuttaan kiusaamalla ja siirtämällä huomiota toisiin.”

”Välttää sellaisia oppilaita jotka ovat ärsyttäviä tai joita voisi kiusata.”

Ei ihailta ja tueta kiusaavaa käyttäytymistä

”Oppilaiden ihailu kohde ei saisi olla ne kovikset jotka kohtelevat toisia huonosti. Mutta valitettavasti pelko siitä, että itse joutuu lytättyksi, on liian suuri. Erityisesti tytöillä olisi tässä asiassa suuri merkitys.”

Tukioppilaiden tehtävänä on toimia vertaistukena muille oppilaille, vaikuttaa koulun asioihin sekä lisätä koulun aikuisten ja oppilaiden yhteistyötä. He rakentavat myönteistä ja yhteisöllistä ilmapiiriä esimerkiksi ryhmäyttämällä oppilaita, järjestämällä tapahtumia ja käyttäytymällä itse huomaavaisesti. Tukioppilaiden tehtävänä on tukea erityisesti 7.-luokkalaisia tutustumaan toisiinsa ja muihin yläkoululaisiin sekä koulutiloihin ja koulun tapoihin. MLL:n hyvinvointikyselyn avovastausten mukaan useimmat yläkoululaiset toivovat tukioppilailta lisää sitä, mitä he jo tekevätkin (esim. teemapäivät, tempaukset, 7. luokkien tunnit, ryhmäytykset ja vaikuttaminen). 7.-luokkalaisista n. 70 prosenttia toivoi tapahtumia ja välituntitoimintaa ja 48 prosenttia kiusaamisen ehkäisyä ja yksinäisten huomioimista. Vertaistuki tuottaa usein turvallisempaa ilmapiiriä. 7.-luokkalaisista kolmannes koki, että voisi mennä puhumaan tukioppilaan kanssa, jos jokin asia vaivaisi mieltä. Tulos on hyvä, sillä tukioppilaat eivät aina ole 7.-luokkalaisille tuttuja. Silti moni voisi kertoa heille huolestaan, vaikka usein luontevampaa olisi puhua vanhemmille tai kavereille.

”Tekisi enenpi ulkonatoimintaa”

”Että he jatkaisivat samaan malliin”

”Pelejä ja muita hauskoja retki juttuja :)”

”Kävisivät enemmän luokissa käymässä”

”Luokkiin enemmän tukioppilaiden leikkejä.”

”Uusia ystäviä, kivaa tekemistä leikkejä, pelejä”

”Että eriluokkalaiset olis keskenään tekemisissä”

”Enemmän kivoja tapahtumia”

”Välituntileikkejä niille joilla ei välkällä ole kavereita”

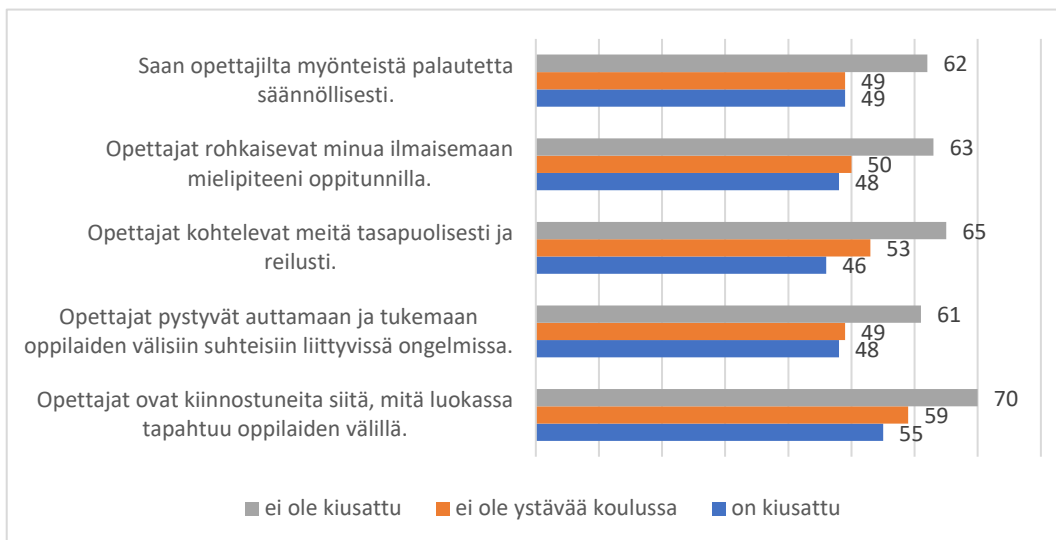
”Ystävänäpäivä, halloween, pikkujoulu”

”Niistä voitaisiin tiedottaa paremmin, että kaikki tietäisivät heistä”

”Toivoisin, että pääsisin tukioppilaaksi.”

Oppilaiden ja opettajien väliset suhteet

Kyselyssä tarkasteltiin oppilaiden kokemuksia siitä, kuinka kiinnostuneita opettajat ovat siitä, mitä oppilaiden välillä luokissa tapahtuu, pystyvätkö opettajat auttamaan oppilaiden välisissä ongelmissa, kuinka tasapuolisesti opettajat kohtelevat oppilaita sekä rohkaisevatko oppilaita ilmaisemaan mielipiteitään ja antavatko he myönteistä palautetta. Vastaukset osoittavat, että kiusaamista ja yksinäisyyttä kokeneet arvioivat vuorovaikutuksen opettajien kanssa negatiivisemmin kuin muut. Niistä, joita ei ole kiusattu ja joilla on kavereita, 60–70 prosenttia koki vuorovaikutuksen opettajien kanssa myönteiseksi.

Kuvio 3. Kokemuksia vuorovaikutuksesta opettajien kanssa

Poimintoja vastauksista avokysymyksen ”Mitä opettajien pitäisi tehdä, jotta koulussa ei kiusattaisi?”

Olla esimerkkinä. ”Levittää positiivista ilmapiiriä ja näyttää esimerkkiä asianmukaisesta, rennosta käytöksestä. Heidän pitäisi olla helposti lähestyttäviä ja huolehtia oppilaistaan. Opettajien tulee pitää silmänsä auki kiusaamisen merkkien varalta.” (toisen asteen opiskelija)

Kannustaa olemaan oma itsensä. ”Kehittää oppilaiden itseluottamusta kannustamalla, sillä uskon yksin jättämisen/kiusaamisen kertovan usein henkilön omasta tilasta.” (tyttö, 9.lk), ”Rohkaista kaikkia olemaan leuka pystyssä ja oma itsensä. Kenenkään ei pidä muuttua muiden takia.” (tyttö, 7. lk)

Keskustella oppilaiden kanssa. ”Rakentaa luottamusta oppilaisiin niin opettajat saavat myös kuulla kiusaamistapauksista.” Opettajilta odotettiin aitoa kiinnostusta: Puuttua siihen oikeesti jos näkkee ja kyssyy aina välillä sillee aidosti kiinnostuneena että miten mennee”.

Huomata kiusaaminen. ”Puuttua heti asiaan eikä jatkaa oppituntia ihan kuin mitään ei olisi tapahtunut.”

Luottamuksellisuutta. ”Ei kerro kuka tuli sanomaan kiusaamisesta.”

Huolenpitoa. ”Puuttua aina jos huomaa oppilaan olevan muissa maailmoissa tai alakuloinen.” Opettajilta toivottiin myös kiusaavien oppilaiden huomioimista: ”Opettajien pitäisi varmaan puhua sen kiusaajan kanssa tai lähettää psykologille koska usein kiusaaminen johtuu siitä että kotona tai itsellä ei ole kaikki hyvin niin ne tarvitsivat jonkun jolle puhua.”

Tilanteen selvittämistä kunnolla. ”Huomioida miten oppilaat käyttäytyy. Onko asia leikkiä vai ei, vaikuttaako joku oppilas siltä että tilanne on heille epämieluisa/ahdistava”. ”Ottaa selvä asioista. Kuka kiusaa, millä tavalla jne.” (poika, 8. lk)

Tilanteen seuraamista. ”Ottaa asiota huomioon eikä vaan ota niitä yhdeksi välkäksi ja unohda.”

Turvaa. Oppilaat toivoivat myös, että kiusaamista kokenut päästettäisiin sellaisiin ryhmiin, joissa kiusaajat eivät ole, tai tarvittaessa kotiin kesken päivän. ”Varmistaa että kiusaaja ei ”kosta” ja että kiusattu on turvassa.” (poika 8. lk), ”Päästää kiusattu henkilö kotiin” (poika, 7. lk), ”huolehtia enemmän oppilaista joita kiusataan eikä sanoa että se on varmaan vahinko.” (tyttö, 5. lk) ”OLISI LÄSNÄ! ei negatiivisesi ja huutaisi, vaan auttaisi ja rauhoittelisi, vaikka ois mitä tapahtunutkin.” (tyttö, 8. lk), ”

Tutustumisen tukemista. ”Ryhmätöitä, koska se on yksi tapa tutustutaan ihmisiin ja ystävyytään”. ”Ehkä järjestää yhteisiä aktiviteettejä, että luokkahenki paranisi.” ”Olla oikeasti kiinnostuneita ja järjestää tunneille alusta asti toimintaa, jossa kaikilla on mahdollisuus olla hyvä, huolehtia siitä että kukaan ei jää yksin ja jos huomaa sellaista puuttua heti.”

Tiedonjakamista. ”Selittää oppilaille enemmän kaikkien erilaisuuksista ja tasa-arvosta ettei kiusaaminen tapahdu tietämättömyyden takia (esim. seksuaalivähemmistöjen normalisointi.)”

Luokkatilanteiden turvallisuudesta oli satoja kommentteja, kuten: ”Ei pitäisi nolata ketään nii siitä ei vittuillais”, ”Älä pakota oppilasta

ahdistavaan tilanteeseen ja sano sitä ”oppimiseksi”, ”Keskittyä enemmän kiusaamistilanteiden huomioitiin kun hattujen poistoon”, ”Kiinnittää enemmän huomioa siihen, mitä luokassa tapahtuu ja varomaan, etteivät itse esim ennakkoluulojensa vuoksi osallistu/pahenna kiusaamista.” (toisen asteen opiskelija), ”Sellaisia oppilaita jotka eivät tule toistensa kanssa toimeen ei tarvitsisi tehdä samassa ryhmässä töitä.” (toisen asteen opiskelija).

Tasa-arvoisesta kohtelusta huolehtimista toivoi hyvin moni vastanneista oppilaista. ”Opettajien pitäisi tehdä selväksi, että esim. liikuntaluokkalaiset eivät ole yhtään korkeampi arvoisia tai vaikutusvaltaisempia kuin muut oppilaat.”

Sanktioiden selkeyttä. Ongelmana pidettiin sitä, että jotkut opettajat eivät toteuta rangaistuksia, vaikka uhkailevat niillä. Monien mielestä rangaistukset myös olivat vääränlaisia ja liian lieviä. Seuraavassa muutama erityyppinen kiusaajille ehdotettu rangaistus: ”Tehdä kiusaajille oma luokka.”, ”Erottakaa kiusaaja koulusta. Kiusaajat eivät tule parantamaan tapojaan vaikka heille huomautettaisiinkin.”, ”Tehdä kiusaajista muiden silmissä idiootteja. He luulevat muuten olevansa jotenkin siistejä.”, ”Ankarat rangaistukset, opettajathan ovat ihan kädettömiä. Ei saa laittaa edes luokasta ulos ilman valvojaa.”

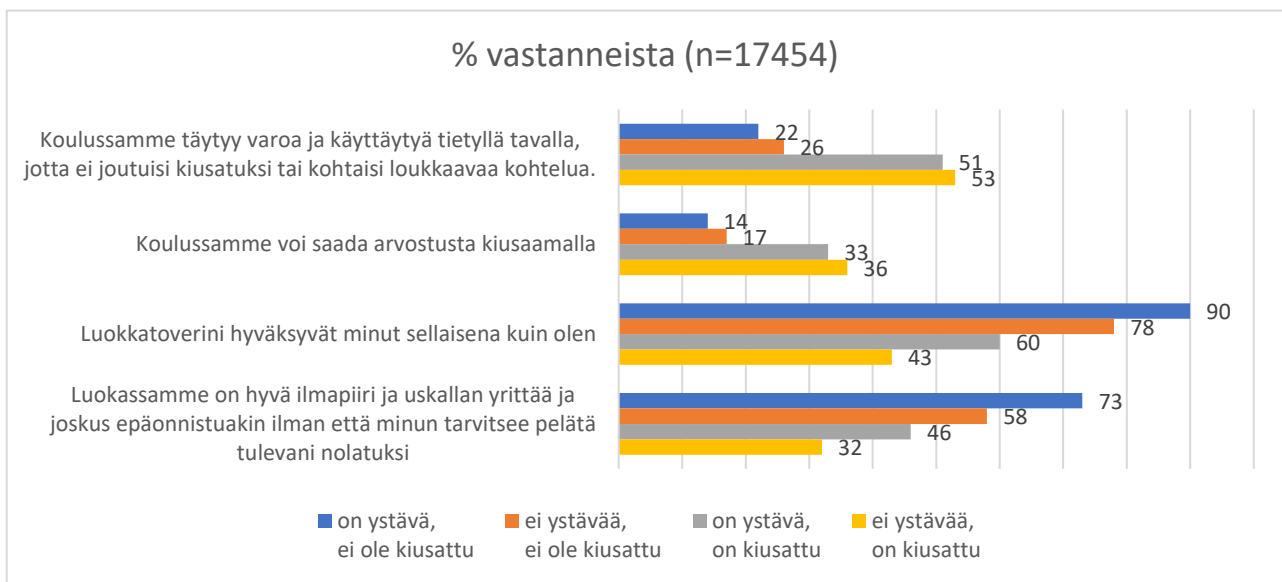
Pohdittavaksi:

- Millaisissa arkitilanteissa opettajat antavat oppilaille myönteistä palautetta?
- Miten voisi huolehtia siitä, että joku koulun aikuinen sanoisi jotakin myönteistä jokaiselle oppilaalle edes joskus? Miten tällaista voisi suunnitella?
- Millaisilla käytännöillä varmistetaan oppilaiden tasapuolinen ja reilu kohtelu? Tasapuolisuus ei aina ole yksiselitteinen asia, koska eri oppilaat tarvitsevat erilaista tukea ja ohjausta. Eikä opettaja voi tietää kaikkia taustoja, vaikka pyrkisikin selvittämään ja kuuntelemaan oppilaita. Tuleeko mieleenne tilanteita, joissa opettaja saattaa huomaamattaan toimia epäreilusti?
- Millaisissa arkitilanteissa oppilaalle voi tulla sellainen olo, että:
 - hänen asiansa eivät kiinnosta opettajaa?
 - häntä ei kohdella yhdenvertaisesti muiden kanssa?
 - hänen näkökulmaansa ei huomioida?
- Mitä ajattelette oppilaiden toiveesta siitä, että rangaistuksilla ei pelkästään uhkailtaisi? Oppilailla on aika rankkoja rangaistusehdotuksia ja ajatuksia kostamisesta. Tulisiko koulun sääntöjen ja lain mukaisista sanktioista keskustella oppitunneilla yleisellä tasolla kaikkien kanssa?

Kiusaamisen ja yksinäisyyden kokemukset

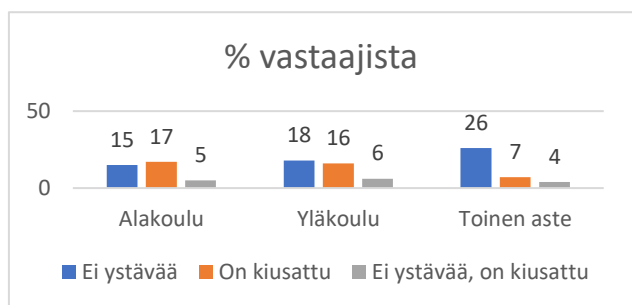
Kansainvälisesti vakiintuneimman kiusaamisen määritelmän mukaan oppilasta on kiusattu, jos häneen kohdistuu toistuvasti epämiellyttäviä tai kivuliaita tekoja yhden tai useamman muun oppilaan taholta. Kiusaamisen nähdään olevan tarkoituksellista, toistuvaa ja valtaepätasapainoon perustuvaa, eikä kiusattu kykene puolustautumaan. (Olweus 1993; Olweus & Limber 2019, 36.) Oppilaat kokevat kouluissa myös monenlaista loukkaavaa kohtelua, jossa ei välttämättä ole kyse toistuvuudesta ja valtaepätasapainosta. Myös sellainen haavoittaa. Toisaalta kiusaaminen terminä voi peittää alleen sen, että kyse on henkisestä ja fyysisestä väkivallasta. Kiusaamisen yhteydessä esiintyy myös erilaista syrjintää, rasismia ja vihapuhetta. Tästä näkökulmasta kiusaaminen uhkaa myös yksilöiden osallisuuden kokemuksia. Kouluterveyskyselyssä (2019) huomattiin 8.- ja 9.-luokkalaisten osallisuuden kokemuksen olevan sitä matalampi mitä useammin he tulivat kiusatuiksi tai mitä useammin he kiusasivat muita. (Virrankari 2020.) Muiden oppilaiden antaman vertaisohjauksen avulla kiusaamista kokeneet oppilaat ovat voineet rakentaa itsestään myönteisempää mielikuvaa osana koulu yhteisöä (Cowie, Naylor, Talamelli, Chauhan & Smith, 2002).

MLL:n Hyvinvointikyselyn tulokset osoittavat, että ilmapiirin ja mahdollisuuden olla oma itsensä kokevat muita heikommaksi kiusaamista kokeneet ja ne, joilla ei ole koulussa ystävää.

Kuvio 4. Kokemuksia koulun ilmapiiristä

MLL:n Hyvinvointikyselyyn vastanneista oppilaista useimmilla oli koulussa ainakin yksi ystävä, jolle voi tarvittaessa puhua huolistaan. Alakoululaisista 15 prosentilla, yläkoululaisista 18 prosentilla ja toisen asteen opiskelijoista 26 prosentilla ei ole koulussa ystävää. Kiusaamista on kokenut peruskoulussa 16–17 prosenttia ja toisella asteella 7 prosenttia. Noin viisi prosenttia on kokenut kiusaamista, eikä heillä ole koulussa ystävää.

Kuvio 5. Kiusaamista ja yksinäisyyttä kokeneet

Vertailua: THL:n Kouluterveyskyselyn (2019) mukaan yläkoululaisista 9 prosentilla ja toisen asteen opiskelijoista noin 8 prosentilla ei ole yhtään läheistä ystävää. Yksinäiseksi itsensä tuntee nuorista 10–12 prosenttia. Kiusaamista ei ole kokenut 75 prosenttia yläkoululaisista ja 92 prosenttia lukiolaisista. Toisaalta viikoittaista kiusaamista on kokenut 5,5 prosenttia yläkoululaisista ja yksi prosentti lukiolaisista. (Kouluterveyskysely 2019.)

Miten opettajat auttavat kiusaamista kokeneita?

Kyselyssä oli yhdistetty samaan kysymykseen kiusaamisen ja loukkaavan kohtelun kokemus. Siksi se ei ole täysin rinnastettavissa muissa kyselyissä kiusaamisen yleisyyttä mittaaviin kysymyksiin. Kiusaamista ja loukkaavaa kohtelua kokeneilta kysyttiin, mitä koulun aikuiset ovat tehneet.

Lähes 40 prosenttia heistä kertoi, että aikuiset eivät tiedä asiasta. Osa tapauksista selittyy mahdollisesti sillä, että loukkaava kohtelu on ollut niin satunnaista tai lievää, että oppilas ei ole kokenut tarpeelliseksi kertoa siitä. Olisi kuitenkin toivottavaa, että oppilaat ottaisivat kiusaamisen ja loukkaavan kohtelun matalalla kynnyksellä puheeksi koulun aikuisten kanssa.

26 prosenttia kiusaamista tai loukkaavaa kohtelua kokeneista kertoi, että koulun aikuiset ovat puuttuneet asiaan niin, että siitä on ollut apua. **Käytännössä siis tämä 26 prosenttia on se osuus, joka on saanut koulun aikuisilta apua, jonka ovat kokeneet hyödylliseksi.** 23 prosenttia eivät ole saaneet apua, koska aikuiset ovat jättäneet asian huomiotta tai heidän puuttumisestaan ei ollut apua.

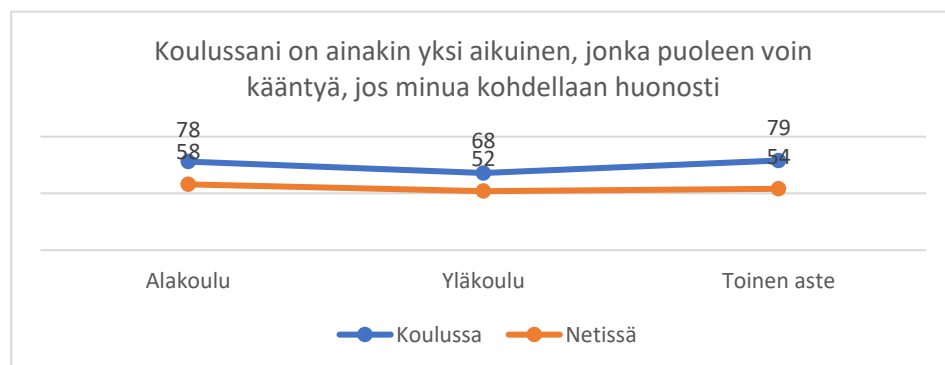
Luottamus koulun aikuisilta saatavaan tukeen. Oppilaat arvioivat, että aikuisen apua saa helpommin koulussa kuin netissä tapahtuvaan huonoon kohteluun. Tämä on loogista, sillä koulussa tapahtuvat asiat ovat yksiselitteisemmin koulun henkilökunnan vastuulla kuin netissä tapahtuvat oppilaiden väliset asiat.

Nettikiusaamisen eri muodot jäävät helposti aikuisilta piiloon, ellei niistä keskustella. Kiusaamista tapahtuu esimerkiksi sosiaalisissa medioissa, peleissä ja usein myös luokan tai oppilaiden omissa viestiryhmissä tai kahdenvälisissä viesteissä, joita aikuiset eivät näe.

Opettajien tulee puuttua myös verkossa tapahtuvaan kiusaamiseen, joka tapahtuu kouluajalla, kouluun liittyvässä toiminnassa ja jossa on osallisena koulun oppilaita (Opetushallitus 2019).

”Opettajien pitäisi ehkä puuttua enemmän, ja jos oppilas on allapäin voisi kysyä että, mikä on.” (tyttö, 7.lk)

”Se on vaikeaa koska monet oppilaat eivät kerro ongelmistaan ja kiusaajat eivät välttämättä lopeta opettajan puhutteluista huolimatta.” (tyttö, 9.lk)

Kuviot 6–8. Luottamus aikuisten tukeen

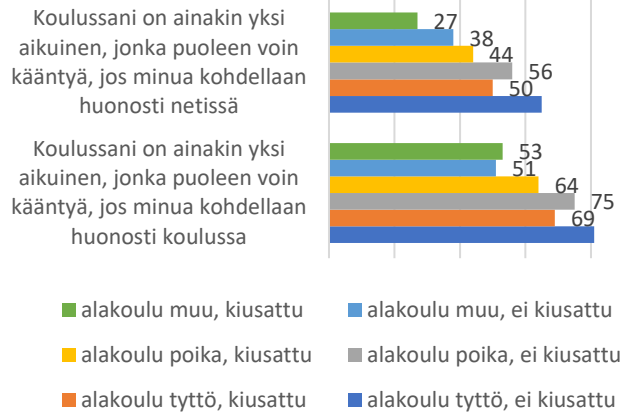
Alakoululaiset luottavat eniten aikuisten tukeen.

Kyselyn tulokset osoittavat, että alakoulussa lähes kaikki opettajien ja oppilaiden vuorovaikutukseen liittyvät kyselyn väittämät koetaan myönteisimmin. Esimerkiksi luottamus koulun aikuisilta kiusaamistilanteessa saatavaan tukeen näyttää olevan yläkouluvaiheessa alhaisimmillaan.

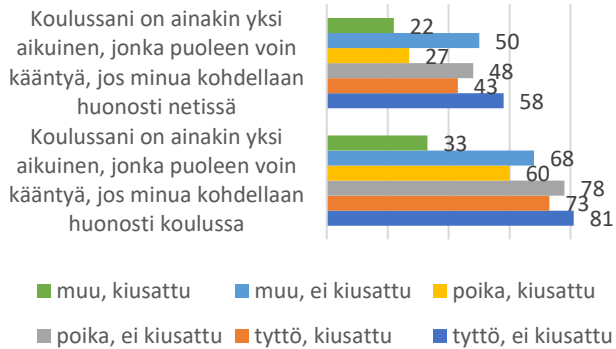
Näyttää siltä, että tytöt luottavat eniten saavansa koulun aikuisilta apua, jos heitä kohdellaan huonosti koulussa tai netissä. Sukupuolekseen ”*muu/en halua kertoa*” ilmoittaneiden luottamus aikuisten apuun on muita heikompi.

Oppilaat luottavat saavansa koulun aikuisilta apua todennäköisemmin koulussa kuin verkossa tapahtuneeseen huonoon kohteluun.

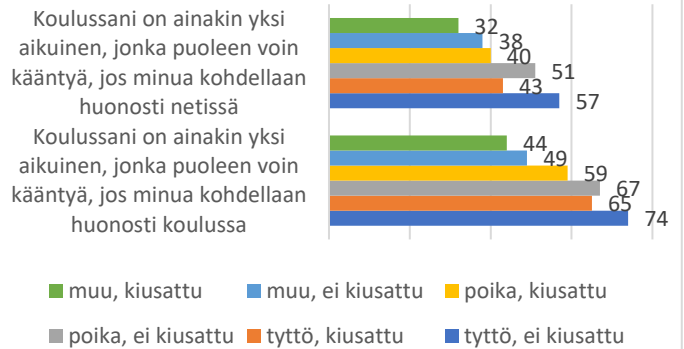
Alakoulu

Toinen aste

Yläkoulu

Kuviot 9–11. Luottamus aikuisten tukeen

Pohdittavaksi:

- Mistä voisi johtua, että lähes 40 prosenttia kiusaamista tai loukkaavaa kohtelua kokeneista oppilaista arvelee, että koulun aikuiset eivät tiedä siitä?
- Kun 26 prosenttia kokee, että koulun aikuiset ovat puuttuneet kiusaamiseen niin, että oppilas on kokenut saaneensa apua, missä asioissa on todennäköisesti silloin onnistuttu?
- Kun oppilas ei ole saanut apua, vaikka aikuiset ovat tienneet kiusaamisesta, mitä tehdä toisin?
- Miksi oppilas vastaa, että aikuiset ovat jättäneet asian huomiotta, mutta se on oppilaalle ok?
- Mistä se kertoo, että koulun aikuisten apuun luottavat eniten ne, jotka eivät itse ole kokeneet kiusaamista?
- Ovatko netti- ja muu kiusaaminen erotettavissa toisistaan, jos kyse on saman koulun oppilaista?
- Oppilaiden kanssa kannattaa keskustella nettikäyttäytymisestä kysymällä heiltä esimerkkejä myönteisestä ja huonosta kohtelusta sosiaalisessa mediassa, peleissä ja keskustelupalstoilla. Millaisten opettamienne aiheiden yhteydessä keskustellette netinkäytöstä?
- Mistä voitte omalla paikkakunnallanne pyytää oppilaalle apua, jos hän on joutunut sellaisen nettikiusaamisen tai häirinnän kohteeksi, jossa ette pysty koulun keinoin auttamaan?

Miten muut oppilaat auttavat kiusaamista kokeneita?

Kyselyyn vastanneista kiusaamista huomanneista oppilaista noin 75 prosenttia oli tukenut jollakin tavalla kiusaamisen kohteeksi joutunutta. Aktiivisimmin olivat toimineet tukioppilaat (lähes 90 prosenttia) ja itsekin kiusaamista kokeneet (yli 80 prosenttia). Ne, joilla ei ole ystävää koulussa, olivat muita harvemmin myöskään tukeneet kiusaamista kokeneita.

Tukioppilaiden omassa kyselyssä (N=533, 39 eri koulusta) kysyttiin sanallisesti syitä sille, miksi he eivät ole puuttuneet näkemäänsä kiusaamiseen. Vastausten perusteella on mahdollista ymmärtää paremmin myös

sitä, miksi muut oppilaat eivät joskus tee mitään huomattessaan kiusaamista:

- 1) tilannetta oli vaikea tulkita, tarvitaan aikuinen
- 2) epäily, että ei osaa auttaa
- 3) huoli siitä, että joutuu itsekin kiusatuksi
- 4) on tarjonnut apua, mutta kiusattu ei halua sitä
- 5) omat huolet, jaksaminen
- 6) on varmistunut, että joku muu hoitaa jo asiaa.
- 7) välinpitämättömyys ("en viitsinyt mennä väliin" tai "en tuntenut ihmistä tarpeeksi")

Oppilaita olisi siis hyvä rohkaista kysymään myös ennestään tuntemattomalta kiusatuksi tulleelta, kaipaako hän apua tai voisiko häntä auttaa kertomaan asiasta aikuiselle.

Oppilaiden kanssa voi harjoitella, miten kiusaamistilanteeseen voi puuttua: mitä sanoa tilanteessa eri osapuolille ja miten kertoa aikuiselle.

Kuvio 12. Kiusaamista kokeneita tukeneet oppilaat

"Pitäisi mennä väliin eikä nauraa vieressä."

"Pitäisi kertoa siitä aikuiselle."

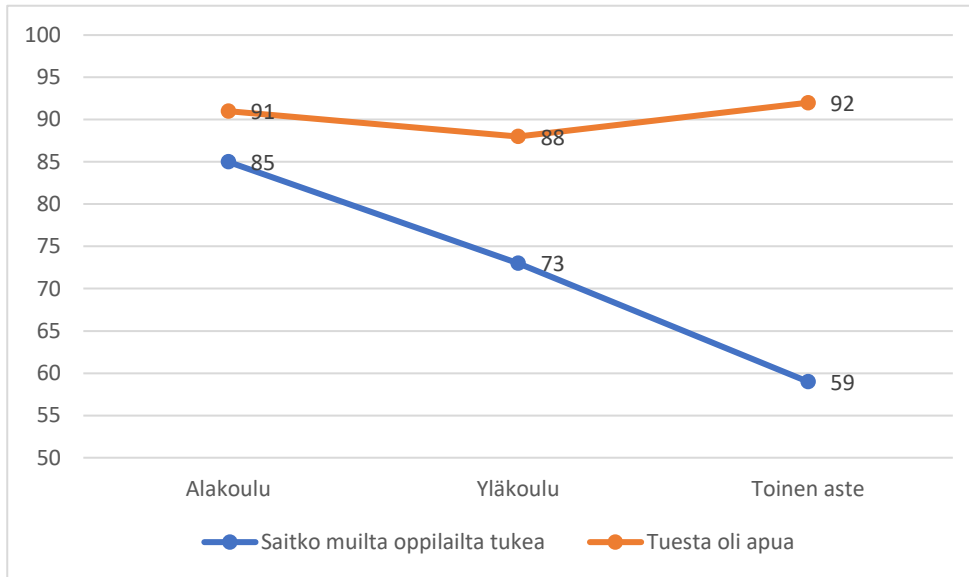
"Puhua kiusaajalle ja yrittää saada järkeä hänen päähänsä, vaikka se olisikin kaveri."

"Kohdella toisiaan hyvin, ei loukata toisia, ei haasteta riita ilman syytä, otta kaikki mukaan ja jos näet että jotain ihmistä kiusataan puolusta häntä tai kerro siitä aikuiselle ja jos näet kiusaamista älä ole hiljaa muuten olet hiljainen hyväksijä."

Pohdittavaksi:

- Kiusaamiseen puuttuminen voi olla vaikeaa, jos pelkää itse tulevansa kiusatuksi. Oletteko keskustelleet oppilaiden kanssa siitä, miten muut voisivat auttaa sitä, joka ensimmäisenä uskaltaa sanoa kiusaavalle, että lopeta tuo?
- Kiusaamistilanteiden selvittäminen on aikuisten vastuulla. Miten oppilaille voisi selkeyttää sitä, millaisissa tilanteissa pitää aina kertoa aikuisille, jos jotakuta kohdellaan loukkaavasti tai kiusataan?
- Joskus on vaikea erottaa esimerkiksi välitunnilla riehumisesta, ovatko kaikki mukana mielellään vai satutetaanko esimerkiksi jotakuta tahallisesti leikin varjolla. Kyselyssä oppilaat korostivat, että ei pitäisi olettaa, että kaikki haluavat olla mukana tappeluissa ja riehumisissa. Millaisten havaintojen perusteella itse menette koulunpihan vilksessä keskeyttämään riehumistilanteen tai varmistamaan, haluavatko kaikki olla siinä oikeasti mukana?
- Jos jotakuta sattuu koulunpihalla riehumisen, pelaamisen tai muun toiminnan yhteydessä, kysyttekö tarkemmin, mitä tapahtui ennen kuin häneen sattui?

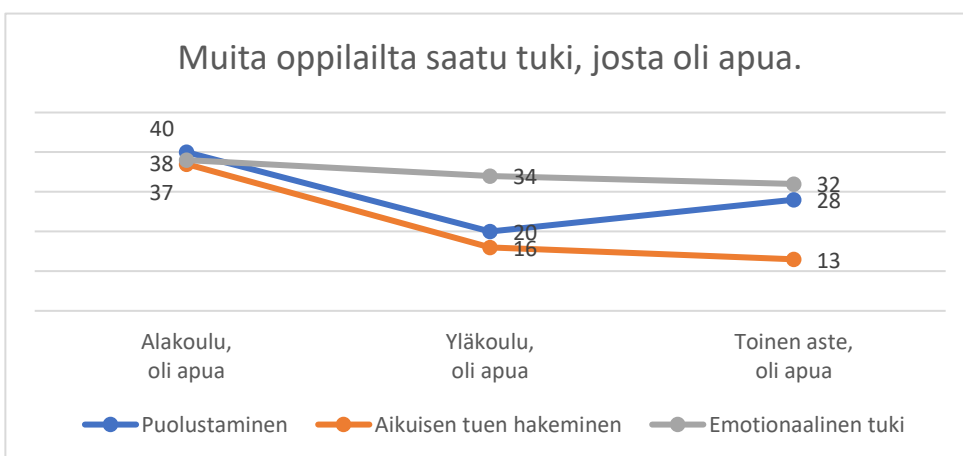
Muilta oppilailta saadusta tuesta koettiin useimmiten olevan hyötyä, mutta muiden oppilaiden tukea saaneiden osuus kiusaamista tai loukkaavaa kohtelua kokeneista laskee alakoulun 85 prosentista yläkoulun 73 prosenttiin ja toisen asteen 59 prosenttiin.

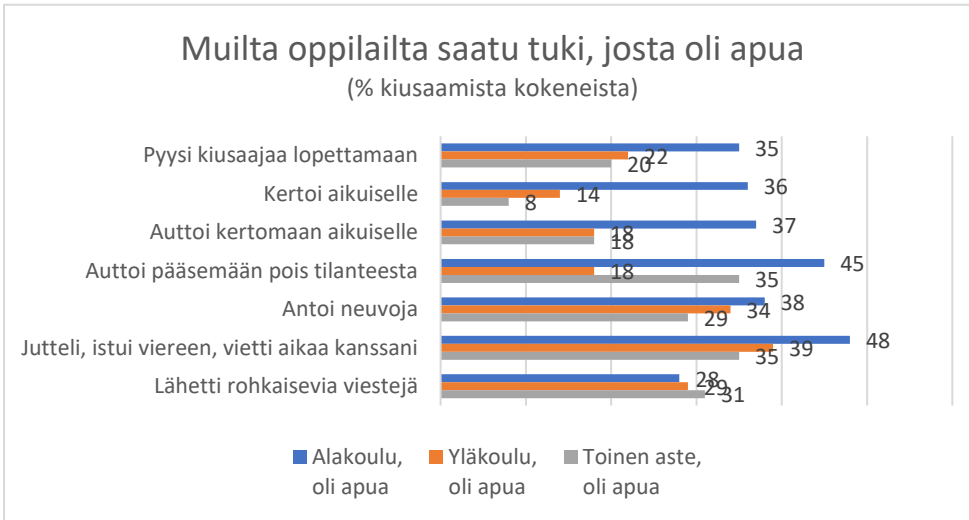
Kuvio 13. Tuen saaminen ja hyödyllisyys ala-, ja yläkoulussa sekä toisella asteella

MLL:n Hyvinvointikyselyssä muiden oppilaiden tuen antamista jaoteltiin puolustamiseen, aikuisten tuen hakemiseen ja emotionaaliseen tukeen. Puolustamiseen liittyvät väittämät, ”Pyysi kiusaajaa lopettamaan” ja ”Auttoi pääsemään pois tilanteesta”, oli koettu selkeästi hyödyllisimmiksi alakoulussa ja toisella asteella. Yläkoulussa emotionaalisen tuen merkitys on keskeisin. Sitä mitattiin väittämillä ”Antoi neuvoja”, ”Jutteli, istui viereen tai vietti aikaa kanssani” ja ”Lähetti rohkaisevia viestejä”. Aikuisen tuen hakemisen merkitys laskee kouluasteittain. Sitä mitattiin väittämillä ”Kertoi aikuiselle” ja ”Auttoi kertomaan aikuiselle”.

Millaisesta muiden oppilaiden antamasta tuesta on hyötyä kiusaamista kokeneelle? Noin 90 prosenttia muilta oppilailta tukea saaneista on kokenut siitä olleen ainakin jotain apua. Puolustamisen hyödyn merkitys näyttää laskevan yläkoulussa. Toisella asteella siitä on taas useammin koettu olevan apua. Aikuisen tuen hakemisesta on alakoulussa eniten apua. Emotionaalisen tuen merkitys säilyy tasaisena (toinen oppilas juttelee tai viettää aikaa kiusaamista kokeneen kanssa, istuu hänen viereensä, lähettää rohkaisevia viestejä tai antaa neuvoja).

Kuvio 14. Kokemuksia muilta oppilailta saadusta tuesta, josta oli apua

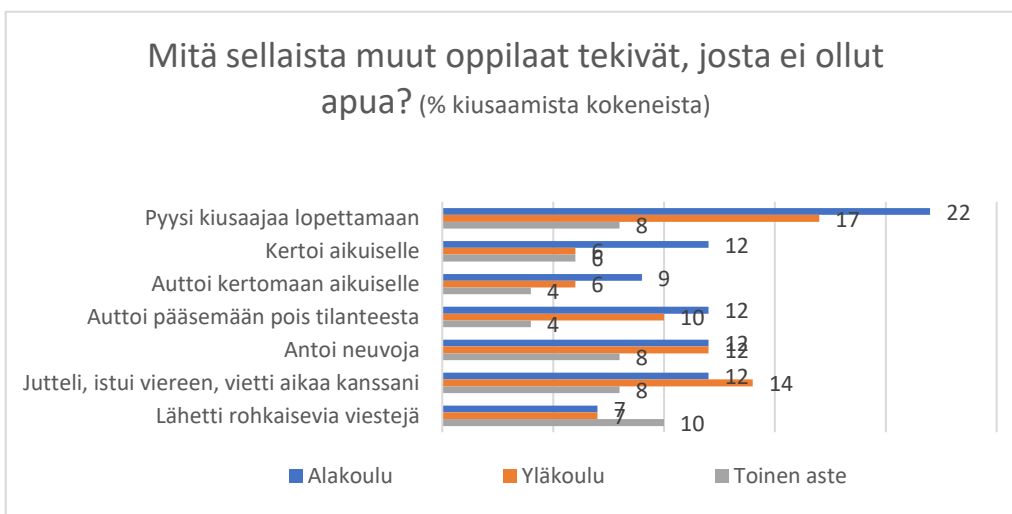
Kuvio 15. Hyödyllisiksi koetut teot

"Mun hyvä ystävä tuli lohduttamaan kun mun luokkalaiset nimitteli mua ja kaverin tuki auttoi paljon." (5.lk)

"Minulle on sanottu "vika ei oo sussa ja oot hyvä sust tollasena kun oot" (poika, 9. lk)

"Mulla on semmosia kavereita jotka osaavat auttaa ja estää jos mua kiusataan koulussa tai netissä"(t.5.lk)

Muiden oppilaiden antamasta tuesta ei aina ole kiusatun näkökulmasta apua. Kyselyn tulosten perusteella ei voi päätellä, mistä tämä johtuu. Muutama syy on kuitenkin oletettavissa: joskus tilanne voi olla niin vaikea, että toisen oppilaan apu ei ole riittävää, joskus annetut neuvot eivät ole hyödyllisiä, joskus aikuiselle kertominen ei auta, jos aikuinen ei puutukaan tilanteeseen.

Kuvio 16. Kokemukset tuesta, josta ei ollut apua

Pohdittavaksi:

- Mistä voisi johtua, että joskus toisten oppilaiden tarjoamasta tuesta ei olekaan apua?
- Kuinka hyvin koulunne oppilaat tietävät, miten esimerkiksi kuraattorin tai terveydenhoitajan tavoittaa, jos tarvittaisiin keskusteluapua, jota ei ole saatavilla koulukavereilta tai vanhemmilta?
- Muiden oppilaiden antaman emotionaalisen tuen merkitys näyttää olevan suuri koko kouluajan. Tiedetään, että yksin jääminen satuttaa, ja siksi muiden samanikäisten antama tuki on tärkeää. Millaisilla tunnetaitoharjoitteilla olette viimeksi opetelleet esimerkiksi kysymään toiselta, mitä kuuluu, tai huomaamaan, että toisella on paha mieli?

Kiusaamista kokeneiden omia ratkaisuja, jos muut oppilaat eivät auta:

Opettajan valvonta. Kun muiden oppilaiden apua ei ole saatavilla, osa vetoaa opettajien vastuuseen: *”Minua ei auteta, mutta minua kiusataan erittäin harvoin nykyään. Opettajien on valvottava joka ikinen hetki. Oli mikä oli.”* (poika, 9.lk).

Itsepuolustus. Osa kiusaamista kokeneista oppilaista taas puolustautuu itse, joskus aggressiivisestikin: *”No haistatin ite paskat ja haukuin maanrakoon ku vittuili ei siinä kukaan ehtinyt mua auttamaan mutta tais tulla vitun paha mieli sille oppilaalle.”* (poika 8. lk).

Välitteleminen. Osa taas välittelee kiusaajia: *”Kaverini ja aikuiset ovat sanoneet, että älä ole henkilön lähellä niin voimme ohittaa paremmin kiussamistilanteita.”* (tyttö, 4. lk)

Vanhempien tuki. *”Kerroin itse vanhemmilleni, ja he auttoivat minua. Kirjoitin mm. tälle kyseiselle henkilölle viestin vanhempieni kanssa ja tämä kyseinen henkilö ymmärsi viestin ja kiusaaminen/haukkuminen loppui.”* (tyttö, 5. lk)

Muiden aikuisten tuki. *”Olen kertonut yhdelle aikuiselle ja hän on ainut joka on ollut tukenani koko tämän lukuvuoden aikana. Hän on auttanut, kertonut positiivisia puolia itsestäni, jos olen itkenut niin lohduttanut.”* (tyttö, 8.lk)

Koulun ulkopuolisten kaverien tuki. *”Yks kaveri toisesta koulusta tukee mua aina kun oon kylässä ja mä sitä”* (tyttö, 5. lk)

Pohdittavaksi:

- Kiusaajien välitteleminen on yksi neuvoista, joita oppilaat kyselyssä ehdottavat kiusaamista kokeneille. Mitä ajattelette siitä? Koulussa kenenkään ei pitäisi joutua pelkäämään ja sen takia välittelemään. Mutta voiko oppilaiden neuvoa kehittää eteenpäin niin, että kiusaamista kokeneita autettaisiin löytämään muita kavereita ja viettämään heidän kanssaan aikaa, jos lähimmät kaverit kiusaavat?
- Oppilaista yli 900 muistutti kyselyssä, että kiusaamisesta on tärkeää keskustella vanhempien kanssa. Moni kiusaamista kokeneista oli saanut apua siitä, että oli kertonut asiasta vanhemmilleen ja tilannetta oli selvitetty yhdessä. Miten koulunne kiusaamisen vastaisen työn suunnitelmassa ohjeistetaan yhteistyötä vanhempien kanssa kiusaamistilanteissa?
- Jos joku oppilas on aina koulussa yksin, voisiko häntä ohjata esimerkiksi koulun kerhotoimintaan, jossa pääsisi tutustumaan muihin oppilaisiin myös vapaamuotoisemmin?
- Osa kiusaamista ja loukkaavaa kohtelua kokeneista kertoi puolustaneensa itseään. Millaisissa tilanteissa koulussa harjoitellaan jämää, mutta toista arvostavaa puolensa pitämistä?
- Oletteko keskustelleet siitä, millä tavalla puolustautuminen on oikein, ja minkälainen puolustautuminen saattaa jo olla tappelemista tai muuttua kiusaamiseksi?

Huonot kokemukset kiusaamiseen puuttumisesta

Kysymyksen ”Mitä opettajien pitäisi tehdä, että koulussa ei kiusattaisi?” avovastausten yhteydessä monet oppilaat kertoivat kokemuksiaan, miten kiusaamiseen on puututtu ja miten siinä on epäonnistuttu. Kuviossa 17. on teemoittain oppilaiden tulkintoja siitä, miksi kiusaamiseen puuttuminen ei ole onnistunut.

<p>Kiusaaminen ei kiinnosta kaikkia opettajia</p> <p><i>”Koulussamme on opettajia jotka puuttuvat kiusaamiseen, mutta niitäkin löytyy joita se ei henkkoht kiinnosta. En ole itse joutunut kiusaamisen uhriksi, mutta uskon että he jotka apua hakevat saavat sitä oikeilta opettajilta.”</i> <i>”Näin kun opettaja nauroi kun oppilasta kiusattiin.”</i> <i>” Opettajien pitäisi puuttua kaikkiin pieniinkin loukkauksiin niin ettei se pääse kehittymään kiusaamiseksi.” (tyttö, 7. lk)</i> <i>”Mitä ne ny tekis ku jotkut opettajat periaatteessa kiusaa oppilaita.”</i> <i>”Olla kiroilematta ja huutamatta salitilaisuuksissa.”</i></p>	<p>Aikuiset ovat tulkinneet tilanteen väärin</p> <p><i>”No meidän koulussa on kiva-tiimi toimintaa, joten siellä olisi hyvä että kuunneltaisiin kumpaakin osapuolta ja vasta sitten leimattaisiin kiusaajaksi.” (tyttö 6. lk)</i> <i>”Vanhemmatkin voisivat puuttua lapsensa käyttäytymiseen ja ymmärtää että lapsi voi liioitella asioita, josta toinen sitten saa syyt niskoilleen.” (tyttö 7. lk)</i> <i>”Opettajat on sokeita ja puolustaa väriä henkilöitä.”</i> <i>”Ei lellisi kiusaajia jotka esittävät opettajille enkeleitä, mutta todellisuudessa ovat kamalia kiusaajia”. (Tyttö 8. lk)</i></p>	<p>Aikuiset eivät puutu riittävän tiukasti</p> <p><i>”Oikeasti tehdä jotain niille saatanoille eikä vaan antaa pikkupuhuttelun ei siitä ole mitään hyötyä.”</i> <i>”En tiedä, koska yleensä kun opettajat mainitsevat asiasta ”kiusaaminen” jatkuu vain voimakkaampana.”</i> <i>”Puuttua asiaan muutenkin kun vain hetkellä jolloin kiusaaminen tapahtuu (ennen ja jälkeen).”</i> <i>”Huomata aikaisemmin jos jotakuta kiusataan ja puuttua siihen nopeammin.” (tyttö, 9. lk)</i> <i>” Antaa niitä rangaistuksia eikä vain uhkailla niillä.” (poika, 8. lk)</i></p>
<p>Aikuiset eivät oikeasti kuuntele kiusattua</p> <p><i>”Tehdä asialle jotain eikä vain seisoskella ja valittaa kiusatun koulumenestyksestä”(poika 9.lk)</i> <i>”Oikeasti kuunnella eikä yrittää tehdä minkä näkee ”parhaaksi”. (tyttö 7. lk)</i> <i>”Huolehtia enemmän oppilaista joita kiusataan eikä sanoa että se on varmaan vahinko” (tyttö 5. lk)”</i> <i>”Opettajien pitäisi puuttua toimintaan, vaikka sen sanottaisiinkin olevan läppää yms ja keskustella tarvittaessa mahdollisen kiusatun kanssa kaksin, antaen hänen kertoa.” (tyttö, 9. lk)</i></p>	<p>Moniammatillista tukea ei saanut ajoissa</p> <p><i>”Koulukuraattoreita ja muita pitäisi lisätä kouluihin. Kiusaaja voisi kertoa ongelmistaan jotta omaa oloa ei tarvitse purkaa muihin ja kiusattukkin saa tarpeeksi ajoissa apua. Tämä tarvitaan myös kyläkouluihin. Terveisin x.x.:n koulun vanha oppilas jota kiusattiin päiväkodista saakka, tämän takia kärsin vakavista mielen terveysongelmista. En saanut apua tarpeeksi aikaisin. Vasta 13-vuotiaana.”</i></p>	<p>Epävarmuus siitä, saako välitunnilla apua</p> <p><i>”Pitäisi olla enemmän välitunti valvojia”</i> <i>”Vaikka ketään ei kiusattaisi pitäisi olla välituntivalvojia”</i> <i>” Välitunnilla opettajat voisivat tulla puhumaan oppilaille, vaikka häirintää ei näkyisi.” (tyttö, 7. lk)</i></p>

Kuvio 17. Oppilaiden kokemuksia epäonnistuneesta kiusaamiseen puuttumisesta

Pohdittavaksi:

- Oppilaat korostivat kyselyssä huomattavan usein sitä, että välitunneille tarvitaan tarpeeksi aikuisia, jotka seuraavat tilannetta ja myös juttelevat oppilaiden kanssa luoden turvallista ilmapiiriä. Miksi juuri välitunnit nousevat esille? Mitä alueita oman koulunne välituntipihalla on hankala valvoa, ja mitkä alueet voivat tuntua oppilaista turvattomilta? Entä sisätiloissa? Voisiko oppilailta kysyä, onko koulullanne tällaisia alueita? MLL:n koulutuksissa oppilaat kertovat usein esimerkiksi ruokalatilanteissa yksin jättämisestä ja jonoissa tönimisestä tai siitä, että voi pelottaa mennä vessaan muiden oppilaiden käyttäytymisen takia.
- Minkä viestin oppilaille antaa se, jos koulussa osa opettajista puuttuu kiusaamiseen ja osa ei?
- Kun oppilas tulee kertomaan kiusaamisen kokemuksistaan, miten hänelle välittyy käsitys, että asia on kuultu ja siihen tartutaan? Epäonnistuneista kiusaamiseen puuttumisen tilanteista kertovat oppilaat mainitsevat esimerkiksi, että kiusaamista vähätellään, häntä ei uskota tai opettajan selvittämiskeskustelussa kiusatuksi tulleen ja kiusaavien kanssa sovitaan, että kiusaaminen loppuu, mutta se jatkuu heti. Millaista seuranta voisi olla heti lähipäivinä kiusaamisen tultua ilmi?
- Kiusaamistilanteiden selvittäminen voi olla hidasta ja aikaa vievää, mutta usein ne mutkistuvat, ellei niihin puututa nopeasti ja tiukasti. Useimmiten ei riitä, että kuullaan yhtä osapuolta, vaan on tärkeää selvittää tilanne. Mitä on tapahtunut? Keitä tilanteessa oli mukana? Miten tapahtunut on vaikuttanut heihin? Miten asia saataisiin ratkaistua, keiden kaikkien kanssa pitäisi keskustella ja mistä toimenpiteistä sopia?
- Miten kaikille vanhemmille voisi tiedottaa selkeästi, kuinka heidän odotetaan toimivan, jos omaa lasta kiusataan tai jos oma lapsi kiusaa muita?
- Moni oppilas kertoo, että kiusaavia tai häiritseviä oppilaita uhataan rangaistuksilla mutta niitä ei toteuteta. Mistä tämä voi johtua?
- Kun kiusaamistilannetta on selvitetty koululla, miten seurataan, että kiusaaminen ei jatku?
- Väkivaltaisten kiusaamistilanteiden selvittämiseen tarvitaan poliisin ja lastensuojelun yhteistyötä koulun ja perheiden kanssa. Kun asiaan on keskitytty huolellisesti, on kouluilla esimerkiksi väkivaltaisen kiusaamistilanteen jälkeen tehty joksikin aikaa, tilanteen rauhoittumiseksi, suunnitelma, miten kohteeksi joutuneen oppilaan turvallisuus taataan. Se voi tarkoittaa yksityiskohtaista pohtimista, missä kiusaamista kokenut on milläkin välitunnilla. Jos tämä jää suunnittelematta, kiusaamista kokenut voi jäädä turvattomaksi ja kiusaaminen jatkua kouluajalla. Oletteko päätyneet joskus tekemään oppilaalle tällaista suunnittelua? Jos ajattelette koulullanne olleita vaikeita kiusaamistilanteita, mitä niissä tehdyistä ratkaisuista voisi hyödyntää toisissakin tilanteissa? Mitä käytäntöjä olisi kehitettävä?

Kirjallisuutta

Hamarus P., Holmberg-Kalenius, t. & Salmi, S. 2015. Opas kiusaamisen jälkihoitoon. PS-kustannus.

Hamarus, P. 2006. Koulukiusaaminen ilmiönä. Yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 288.

Helenius, J. 2021. Kiusaamisen ehkäisy. Opas tukioppilastoimintaan. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. www.mll.fi/kouluille

Herkama, S. 2012. Koulukiusaaminen. Loukkaavat vuorovaikutusprosessit oppilaiden vertaissuhteissa. Jyväskylä Studies in Humanities 190. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/40393/978-951-39-4914-3.pdf?sequence=1>

Männistö, P., Fornaciari, A. & Tervasmäki, T. 2017. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (1985-2014) rakentuvan osallisuuskäsityksen sosiaalipedagoginen tarkastelu. Teoksessa A. Toom, M. Rautiainen & J. Tähtinen (toim.) Toiveet ja todellisuus. Kasvatus osallisuutta ja oppimista rakentamassa. Jyväskylä: Fera, Suomen kasvatustieteellinen seura ry., 89–118.

Nivala, E. & Rynnänen, S. 2013. Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2013, vol. 14.

Olweus, D. 1993. Bullying at school: What we know and what we can do. Oxford: Blackwell Publishers.

Olweus, D. & Limber, S. P. 2019, The Olweus Bullying Prevention Program (OBPP): New evaluations and current status. In Smith, P. (ed). 2019. Making an Impact on School Bullying. Interventions and Recommendations. London and New York: Routledge, 23–44.

Opetushallitus. Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/kiusaamisen-vastainen-tyo-kouluissa-ja-oppilaitoksissa>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. Toimenpideohjelma kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa, julk. 26.1.2021 <https://minedu.fi/documents/1410845/57515679/Toimenpideohjelma+kiusaamisen+v%C3%A4kivallan+ja+h%C3%A4irinn%C3%A4n+ehk%C3%A4isemiseksi+muistio.pdf/9a686c7f-60f7-2677-c182-b5fd21433367/Toimenpideohjelma+kiusaamisen+v%C3%A4kivallan+ja+h%C3%A4irinn%C3%A4n+ehk%C3%A4isemiseksi+muistio.pdf?t=1611661280060>

Salmivalli, C. 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen: Kohti tehokkaita toimintamalleja (2. uud. p.). Jyväskylä: PS-kustannus.

Salmivalli, C. 2014. Participant Roles in Bullying: How Can Peer Bystanders Be Utilized in Interventions? Theories of Bullying and Cyberbullying. Theory Into Practice 53 (4), 286–292. <https://doi.org/10.1080/00405841.2014.947222>

Rikksentorjuntaneuvosto. Väkivalta. <https://rikksentorjunta.fi/vakivalta> <viitattu 29.11.2020>

THL. Väkivallan muodot. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/vakivallan-ehkaisy/vakivallan-muodot

Virrankari, L. 2020. Alustavat tulokset osallisuuden kokemuksen yhteydestä kiusaamiseen yläkoulussa ja toisen asteen oppilaitoksissa. Kouluterveyskyselyn 2019 tulokset. THL-verkkouutinen 18.8.2020 <viitattu 30.8.2020>.

WHO. Violence prevention. <https://www.who.int/teams/social-determinants-of-health/violence-prevention> <viitattu 29.11.2020>

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto. Vihapuhe. <https://syryjinta.fi/vihapuhe> <viitattu 27.12.2020>